

ПЛАН-КОНСПЕКТ ЗА ПОДГОТОВКА

за теста по гражданско образование – XII клас

Учебна 2026/2027 година

Как е устроен тестът: 15 въпроса с избираем отговор (А, Б, В, Г), всеки по 1 точка. Време за работа – 40 минути. Отговорите се отбелязват в таблица в края на теста. Тестът обхваща три раздела: „Гражданите, властта и държавата“, „Гражданите и икономиката“ и „България и глобалните проблеми“.

Раздел 1. Гражданите, властта и държавата

- **„Власт ограничава власт“** (Монтескьо) – властите взаимно се контролират и възпират, за да не се съсредоточи цялата власт в едни ръце (система на „задръжки и противовъздействия“).
- **Форма на държавно устройство:** България е унитарна държава – единна, без автономни части със собствени закони. За сравнение: федерация (САЩ, Германия) – съюз от щати/провинции със собствени правомощия.
- **Местно самоуправление:** в общината **общинският съвет** е органът на местното самоуправление (избира се пряко от жителите), а кметът е изпълнителен орган. **Областният управител** се назначава от правителството и не е орган на самоуправлението.
- **Европейски съюз:** **Европейският парламент** е единствената институция, която се избира пряко от гражданите на държавите членки (на всеки 5 години). Европейската комисия, Съветът на ЕС и ЕЦБ не се избират пряко.
- **Защита на правата:** гражданин, засегнат от решение на администрацията, може да подаде жалба по административен ред и при нужда да обжалва пред съда. Може да се обърне и към омбудсмана.
- **Обществено мнение** – **преобладаващите нагласи и оценки на гражданите** по обществено значими въпроси (изследва се чрез социологически проучвания).

Раздел 2. Гражданите и икономиката

- **Социално партньорство** – диалог между **работодатели, синдикати и държава** (тристранно сътрудничество) по въпроси на труда, заплатите и осигуровките.
- **Организация с нестопанска цел** (сдружение, фондация) – **приходите не се разпределят като печалба** между членовете, а се използват за целите на организацията. Може да получава дарения и да набира средства.
- **Договор** – споразумение между две или повече страни, което поражда права и задължения за тях.
- **Публични блага** – ползването им от един човек не пречи на другите и никой не може да бъде изключен от тях. Примери: улично осветление, национална отбрана, чист въздух.
- **Социална политика** – цел: да **намали крайните неравенства** и да **подкрепи хората в затруднено положение** (пенсии, помощи, обезщетения при безработица, достъп до образование и здравеопазване).

Раздел 3. България и глобалните проблеми

- **Устойчиво развитие** – **задоволяване на потребностите днес, без да се ограничават възможностите на бъдещите поколения.**
- **Глобализация** – **нарастваща взаимна свързаност и зависимост** между държавите, икономиките и хората по света.

Понятие	Значение
Емиграция	Напускане на собствената страна с цел установяване в друга
Имиграция	Заселване на чужди граждани в дадена страна
Реемиграция	Завръщане на емигрантите в родината им
Вътрешна миграция	Придвижване на хора в рамките на една държава

- **Организация на обединените нации (ООН)** – основана през 1945 г. Основна цел: да **поддържа международния мир и сигурност** и да развива **сътрудничеството между държавите**. Не управлява икономиките и не заменя националните парламенти. България е член от 1955 г.

Въпроси за самопроверка

1. Какво означава принципът „власт ограничава власт“?
2. Каква е разликата между унитарна и федеративна държава?
3. Кой е органът на местното самоуправление в общината?
4. Коя институция на ЕС се избира пряко от гражданите?
5. Какво може да направи гражданин, засегнат от решение на администрацията?
6. Кои са трите страни в социалното партньорство?
7. Дайте два примера за публични блага.
8. Каква е разликата между емиграция и имиграция?

Съвети за теста

- Внимавайте за думите „единствено“, „само“, „на всяка цена“, „без ограничение“ – отговорите с тях обикновено са грешни.
- Отбележете отговорите в таблицата в края на теста – само те се оценяват.
- Не оставяйте въпрос без отговор – няма отнемане на точки за грешен отговор.

Изготвил:

Боян Михайлов